

A családformák változása

FÖLDHÁZI ERZSÉBET

A párkapcsolatok átalakulása

A szerző szociológus, a PPKE BTK Szociológiai Intézetének adjunktusa.

A család és a párkapcsolatok történeti változásaira visszatekintve azt látjuk, hogy több, újnak tekintett jelenség valójában a múltban is létezett: a kétkeresős család többször is előfordult a történelem során; a történelem nagy részében több volt a mostohacsalád, mint napjainkban; valamint azzal is találkozhattunk, hogy az élettársi kapcsolat, a házasságon kívüli szülés vagy a házasságon kívüli szexuális élet elterjedtebb volt, mint ma. Ami a mai modern társadalmakban valóban új jelenség, az a különböző párkapcsolati és családformák egymás mellett való létezése és egyformán legitim mivolta.¹ Ezt a sokféleséget járjuk körül a következőkben, elsősorban a párkapcsolatok terén.

A családformák pluralizációja

¹Stephanie Coontz: *The World Historical Transformation of Marriage*. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 66, Issue 4, November 2004, 974–979.

A Nyugat-Európában az 1960-as évektől zajló családszerkezeti változások a családformák pluralizálódásával írhatók le. Ez összhangban van a második demográfiai átmenet elméletével, amely átfogó értelmezési keretet nyújt a párkapcsolatok, a gyermekvállalás és a különböző együttélési formák változásainak magyarázatához. A második demográfiai átmenet elmélete a változások okát alapvetően az értékek változására, új értékek megjelenésére, az individualizáció térhódítására vezeti vissza.

A társadalom szintjén a családformák pluralizációján azt értjük, hogy a társadalomban több családszerkezeti forma is hasonló súllyal van jelen, miközben a korábban széles körben elterjedt családformák veszítenek jelentőségükből. Egyéni szinten az életutak sokszínűvé, változatosá válását jelenti, abban az értelemben, hogy milyen családszerkezetben élnek az egyének, milyen gyakoriak a státuszváltások az életút során, és milyen hosszú az egyes családszerkezeti formákban eltöltött idő.

²Harcza István – Monostori Judit: *Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon*. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Ríport 2014*. TÁRKI, Budapest, 2014, 83–109.

A magyar társadalomra csak korlátozottan alkalmazható az elmélet, mivel a rendszerváltás előtt a nyugati társadalmakétól teljesen eltérő közegben éltek a magyar családok, a rendszerváltást követően annak strukturális következményei és az értékváltozások egyszerre hatottak.

Az utóbbi néhány évtizedben csökkent a párkapcsolatokon alapuló együttélési formák aránya, növekedett az egyszülős családok aránya, csökkent a gyermekszám, emelkedett az egyedül élők aránya, és visszaszorultak a három- és többgenerációs együttélési formák.²

A házasságkötések számának csökkenése következtében visszaesett a házasságban élők aránya, de összességében a párkapcsolatban élők-ről is elmondható ugyanez. A rendszerváltást követően a visszaesés a 35 év alattiak körében volt a legjelentősebb. A párkapcsolatban élők aránya még így is viszonylag magas Nyugat-Európához viszonyítva. A fiatalok körében növekedett az egyedül élők aránya, de kisebb mértékben, mint Nyugat- vagy Észak-Európában. A későbbre halasztott családalapítás abban jelentkezik, hogy a fiatalok tovább maradnak gyermek státuszban, később költöznek el a szüleiktől. Ennek következtében a szülői státuszból való kilépés is későbbi életkorra tolódik, így a gyermekvállalás későbbre halasztása ellenére sem rövidül le a szülői élet-szakasz.

Jelentősen nőtt a házasságon kívüli születések aránya, de ez túlnyomó részben élettársi kapcsolatban élő párok gyermekeit jelenti.

Az egyszülős családok aránya számottevően megnövekedett, de az utóbbi évtized változásaiban a szülőktől való elköltözés későbbre tolódása miatt a 18 éven felüli gyermekekkel együtt élők arányának jelentős növekedése játszotta a főszerepet.

Az egyszülős családszerkezet nem egy életre szóló állapot: a gyermeküket egyedül nevelő szülők életében is megjelennek új párkapcsolatok. Ugyanakkor a keresztmetszeti adatok alábecsülik az egyszülőség elterjedtségét: a becslések azt mutatják, hogy a 15–18 éves gyermekek közel 40 százaléka élt már ilyen családszerkezetben.

Egyre kevesebb gyermek él együtt mindkét biológiai szülőjével. A mozaik családok aránya a két legutóbbi népszámlálás között nem változott, ami azt jelenti, hogy azok a gyermekek, akik nem élnek együtt mindkét vér szerinti szülőjükkel, egyre nagyobb arányban élnek egyszülős családban.³

³Uo.

A párkapcsolatok átalakulása

Az elmúlt néhány évtizedben a párkapcsolatok és a család radikálisan átalakultak. Míg ezt megelőzően a házasság szinte egyeduralmodó volt a párkapcsolatok terén, mára megjelent a szingliség választott életformaként, és az úgynevezett látogató párkapcsolat, amelyben a felek párkapcsolatot tartanak fenn, de nem élnek közös háztartásban. A legnagyobb változást azonban a házasságkötések visszaszorulása és az élettársi kapcsolatok elterjedése jelentette: egyre többen tartják ideális életformának életük valamely szakaszában vagy akár véglegesen is ezt az életformát, és ezzel összhangban a gyakorlatban is széleskörűen elterjedt.⁴ A házasság népszerűségének csökkenését jól mutatja, hogy míg 1990-ben azt lehetett valószínűsíteni, hogy a nők háromnegyede élete során legalább egyszer házasságot köt, 2013-ban már csak 44 százalékukról mondható el ugyanez.

Nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában is terjednek az élettársi kapcsolatok, ezért a kutatások is egyre hangsúlyosabban foglalkoznak ezzel a párkapcsolati formával. Egy közelmúltban megjelent tanulmány⁵ arra tett kísérletet, hogy valamiképpen kategorizálja ezeket a kapcsolatokat. A kategorizálás alapját három tényező

⁴Spéder Zsolt: *Az európai családformák változatossága. Párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón.* Századvég, 10. évf., 37. sz., 2005, 3–47.

⁵Nicole Hiekel – Aart C. Liefbroer – Anne-Rigt Poortman: *Understanding diversity in the meaning of cohabitation across Europe*. European Journal of Population, Vol. 30, Issue 4, November 2014, 391–410.

Az élettársi kapcsolatok

képezte: az élettársi kapcsolatban élők véleménye a házasságkötéssel kapcsolatban, saját házasságkötési terveik, valamint az, hogy hogyan érzékelik az anyagi helyzetüket. Ennek alapján az élettársi kapcsolatok különböző típusai alakíthatók ki, és ezek aránya eltérő az egyes országokban. Két jellegzetes csoport különül el: az egyikbe tartozók az élettársi kapcsolatot a házassági folyamat részének tekintik, míg a másikba tartozók a házasság alternatívájának.

A házassági folyamat részének tekintett élettársi kapcsolatok négy típusa különböztethető meg. Akik a házasság előszobájának tekintik az együttélést, azoknak határozott szándékuk a házasságkötés, és magát a házasságot nem tartják elavult intézménynek. A próbaházasság anynyiban különbözik az előzőtől, hogy a felek még nem döntötték el, hogy össze fognak-e házasodni, tehát először kipróbálják az együttélést, és csak az itt szerzett tapasztalatok alapján döntenek a házasságról. A harmadik csoportot azok alkotják, akik anyagi nehézségekkel küzdenek, és emiatt mondanak le a házasságkötésről. A negyedik csoportba a konformisták tartoznak, akik tervezik ugyan a házasságkötést, de a házasság intézményével kapcsolatban negatív vagy semleges a véleményük — őket tehát elsősorban a társadalmi elvárásoknak való megfelelés vezérli, esetleg anyagi vagy más előnyöket várnak a házasságkötéstől.

A különböző típusok eltérő arányban fordulnak elő az élettársi kapcsolatban élők között az egyes országokban. A kapcsolatukat a házasság előszobájának tekintők aránya Grúziában (66 százalék) és Romániában (39 százalék) a legnagyobb, Norvégiában (11 százalék) a legkisebb. A próbaházasság Nyugat- és Észak-Európában a leginkább elterjedt, 26–30 százalékos aránnyal (Ausztria kivételével, itt 15 százalék ez az arány). A gazdasági okok miatt nem házasságban együtt élők aránya Oroszországban a legnagyobb (17 százalék), de ez általában Kelet- és Közép-Európában jellemző. A konformista típusú is itt találkozunk leginkább (Grúzia kivételével): az élettársi kapcsolatokban élők 21–39 százaléka sorolható ebbe a típusba. Magyarországon az élettársi kapcsolatban élők közel egynegyede tekinti a házasság előszobájának az együttélést, 15 százalékuk próbaházasságként tekint rá, közel 3 százalékuk gazdasági okok miatt nem köt házasságot az élettársával, 28 százalékuk pedig főként azért tervezi a későbbi házasságot, hogy megfeleljen a társadalmi elvárásoknak.

A házasságot nem tervezők két csoportra oszthatók: egyik részük elutasítja a házasságot, elavult intézménynek tartva azt, míg másik részük egyszerűen nem tartja fontosnak, úgy érzi, hogy nincs szüksége rá ahhoz, hogy a kapcsolata jól működjön. Ezekben az esetekben az élettársi kapcsolat a házasság alternatívájaként, helyettesítőjeként jelenik meg. Az ilyen típusú élettársi kapcsolatban élők aránya általában magasabb Nyugat- és Észak-Európában (15–32 százalék), mint az Európa középső és keleti részén fekvő országokban (2–14 százalék) – bár a bolgár és magyar értékek is viszonylag magasak (14 és 13 százalék). Az élettársi kapcsolatban élő magyar párok közül minden ötödik elavult párkapcsolati formának tekinti a házasságot, ezért ké-

**Látogató
párkapcsolatok**

sőbb sem tervezi azt, 13 százalékuk pedig lényegtelennek tartja a kapcsolat formáját, és szintén nem tervez házasságkötést.

Magyarországon az élettársi kapcsolatok már az 1970-es években megjelentek, de elsősorban a válást vagy özvegyülést követő párkapcsolati formaként. A rendszerváltást követően indult gyors növekedésnek az élettársi kapcsolat első párkapcsolati formaként való megjelenése, és ez azóta is töretlenül tart. Olyannyira, hogy ma az első tartós párkapcsolatok közel 90 százaléka jön létre élettársi kapcsolatként, és csupán egytizede házasságként (35–40 évvel ezelőtt még fordított volt ez az arány).

Ha összességében vizsgáljuk a párkapcsolati helyzetet, azt látjuk, hogy a rendszerváltástól napjainkig jelentősen csökkent a házasságban élők aránya, és növekedett az élettársi kapcsolatokban élők és az egyedülállóké. Az egyedülállók sem mindig élnek azonban párkapcsolat nélkül: jelentős részük úgynevezett látogató párkapcsolatban él. Erre a párkapcsolati formára az jellemző, hogy a felek tartós, monogám párkapcsolattal rendelkeznek, ezt nyíltan vállalják a külvilág előtt, de nem élnek közös háztartásban a partnerükkel. Különböző motivációk állhatnak az ilyen típusú párkapcsolatok létrejöttének hátterében: lehet önként vállalt, tudatos döntés, de külső kényszer miatt is keletkezhet; lehet a párkapcsolat egy állomása, amit később összeköltözés követ, de tartósan is fennmaradhat. A látogató párkapcsolat választása azoknak lehet megfelelő, akik meg szeretnék őrizni az önállóságukat is egy különálló háztartás fenntartásával — ez inkább a fiatalabbakra jellemző —, de azok számára is megoldás lehet, akik gyermekeikkel együtt élnek, és nem szeretnék az ő életüket megzavarni egy új partnerrel — értelemszerűen ez inkább a középkorúaknál fordul elő.

A rendelkezésre álló adatok azt mutatják, hogy az 50 évesnél fiatalabb felnőtt lakosság körében 13 százalék azok aránya, akiknek különélő partnerük van. Ezt a fajta párkapcsolatot minden életkorban és a különböző családi állapotúak között egyaránt megtaláljuk, legelterjedtebb azonban a 25 év alatti fiatalok körében. A vizsgálatok azt mutatják, hogy a látogató párkapcsolatban élőknek közel fele választja tudatosan ezt az életformát, a házasság, illetve az élettársi kapcsolat alternatívájaként. A 30–34 éves nők körében jelennek meg legjellemzőbben a párkapcsolatok változásának tendenciái. Ennek a korcsoportnak a helyzetét megvizsgálva néhány európai országban azt látjuk, hogy 2 és 13 százalék közé tehető azok aránya, akik külön élő tartós partnerrel rendelkeznek, vagyis látogató párkapcsolatban élnek. Legmagasabb az arányuk Ausztriában és Olaszországban — 13 százalék körüli —, a legalacsonyabb Észtországban és Grúziában (1–2 százalék). Magyarországon a 30–34 éves nők körében 6 százalékos a látogató párkapcsolatban élők aránya.⁶

⁶Murinkó Livia – Spéder Zsolt: *Párkapcsolatok*. In Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2015*. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 2015, 9–26.

**A párkapcsolatok
stabilitása**

A párkapcsolatok kialakulásában megfigyelhető változások mellett átalakultak a házasságok és élettársi kapcsolatok felbontásának a jellemzői is.

⁷Földházi Erzsébet:
*Az első házasság
felbomlása – esemény-
történelmi elemzés.*
Demográfia, 51. évf.,
1. sz., 2008, 79–111.

A párkapcsolatok stabilitását számos tényező befolyásolja, részben általános társadalmi-gazdasági trendek, az értékek változása, részben pedig demográfiai jellemzők. A nők munkavállalásának általánossá válása lehetővé tette a gazdasági függetlenedést, és így a válást is megkönnyítette. A család gazdasági funkcióinak háttérbe szorulása és az érzelmi funkciók jelentőségének növekedése is elősegítette a válásokat: a párok egyre inkább és elsősorban az érzelmi szükségleteik kielégítést várják a házasságtól és a párkapcsolatoktól, és amennyiben ez nem teljesül, könnyebben véget vetnek a kapcsolatnak. Az értékek változása, a fokozódó individualizmus, a szekularizáció, a tradicionális kulturális, vallási és erkölcsi normák fellazulása, a válás jogi szabályozásának változása, a válás növekvő társadalmi elfogadottsága egyaránt a válások növekedése irányában hat.⁷

A válások aránya Magyarországon a rendszerváltástól emelkedő tendenciát mutatott; a teljes válási arányszám, ami azt mutatja meg, hogy az adott évben kötött házasságok milyen arányban bomlanának fel változatlan válási viszonyok mellett, 1990-től folyamatosan emelkedett. 2008-ban és 2010-ben is 0,46 volt az értéke, ami az eddigi legmagasabb érték, és csaknem a házasságok felének felbontását valószínűsíti. Az utóbbi néhány évben valamelyest csökkent a mutató értéke: 2013-ban és az azt követően kötött házasságoknak várhatóan „csak” 42 százaléka végződik válással. Magyarországon a válások aránya hosszú ideig magasabb volt az európai átlagnál, ma azonban már inkább a középmezőnybe tartozik.

A válások

Az egyes európai országokban igen eltérő a válási hajlandóság. Meglehetősen magas Finnországban, Lettországon, Svédországban, de Spanyolországban is, ahol a házasságoknak várhatóan 48–54 százaléka végződik válással. Más országokban jóval alacsonyabb, például Cipruson, Lengyelországban és Szlovéniában 0,3 körüli a teljes válási arányszám, vagyis a házasságok kevesebb, mint egyharmada esetében számíthatunk válásra. Az eltérő válási hajlandóságra — sok más tényező mellett — az eltérő gazdasági fejlődés, a válás jogi szabályozása, a vallásosság különböző mértéke és a válás társadalmi elfogadottsága is hatással van.

A felbontott házasságok átlagos tartama 1991-től emelkedést mutat, ez azonban az utóbbi években megtorpant, most 13 év körül van. A válásokon belül csökkent az 5 éven belül felbontott házasságok aránya, nőtt a hosszú házasságtartam (20 év vagy több) után felbontott házasságoké. Ez részben azzal van összefüggésben, hogy a növekvő várható élettartam következtében az elvált feleknek még 40–50 évesen is van lehetőségük újrakezdésre, még ebben az életkorban is kialakíthatnak hosszú időre szóló párkapcsolatokat, sőt, még gyermeket is vállalhatnak — bár ez utóbbira a nők lehetőségei ebben az életkorban már erősen korlátozottak. Emelkedett az átlagos váláskori életkor is: a nőknél a 40, a férfiaknál a 43 évet érte el, ami 6 év emelkedést jelent 1990-től.

A házasságok egy része csak formailag áll fenn: a házasfelek nem élnek együtt a házasságok körülbelül 5 százalékában. Ez nem túl ma-

⁸Földházi Erzsébet:
*Az elváltak
lakáskörülményei.*
Demográfia, 48. évf.,
4. sz., 2005, 375–414.

Az élettársi kapcsolatok tartósságának kérdése

gas arány, de nem is elhanyagolható: közel 200 ezer embert érint. A házasság különélésnek többféle oka is lehet. Tudjuk, hogy a váló felek túlnyomó része már a válás előtt szétköltözik,⁸ ebben az esetben a különélés a válás egyik szakasza. Ugyanakkor olyan házaspárok is dönthetnek a különélés mellett, akik formálisan nem akarnak elválni — akár anyagi, akár egyéb okok miatt —, vagy az egyik fél nem akar válni. A házasság kezdeti szakaszában is előfordulhat különélés, amikor a pár még nem tud összeköltözni (például a közös lakás hiánya vagy külföldi munkavállalás miatt). Tehát önmagában abból, hogy egy házaspár külön él, még nem következtethetünk egyértelműen válási szándéokra. A házastársuktól külön élők közel 10 százalékának van élettársa — ez viszont már mindenképpen annak a jelzése, hogy a válás előbb-utóbb be fog következni.

Míg a házasságok felbontását statisztikai adatokkal követhetjük nyomon, addig az élettársi kapcsolatoknak sem a keletkezését, sem a megszűnését nem tartja nyilván a statisztika, így különböző kutatások alapján lehet becsülni az előfordulásukat. Amikor az élettársi kapcsolatok felbontásáról beszélünk, nem kerülhetjük el, hogy ismét foglalkozzunk a házasságokkal is, hiszen a házasságok egy része előzetes együttélést követően kötődik, illetve a közvetlen, előzetes együttélés nélküli házasságok számbavétele is fontos, hogy rávilágíthassunk a hasonlóságokra és a különbségekre a különböző párkapcsolati formák bomlékonyságát illetően.

A párkapcsolatok típusa és stabilitása is szoros kapcsolatban áll azzal a történelmi időszakkal, amelyben a kapcsolat kialakult: általánosságban azt mondhatjuk, hogy minél korábbi időszakban jött létre egy kapcsolat, annál valószínűbb, hogy tartósabb lesz, és hogy a pár házasságban él.

Korábbi kutatások alapján tudjuk, hogy az élettársi kapcsolatok rövidebb idő után és nagyobb gyakorisággal bomlanak fel, mint a házasságok, vagyis kevésbé stabilak. Célszerű megkülönböztetni a közvetlen házasságokat, vagyis amelyeket nem előz meg együttélés, az élettársi kapcsolatot követően kialakuló házasságoktól, mert a két típus esetén különbözik a válási gyakoriság. Az élettársi kapcsolatot követő házasságok kevésbé stabilak lehetnek a közvetlen házasságoknál — mint ahogyan ezt számos korábbi kutatás kimutatta —, azt feltételezve, hogy a párkapcsolati formaként az együttélést választók liberálisabban gondolkodnak általában a párkapcsolatokról, így hamarabb fel is bontják azt, amennyiben nem tartják kielégítőnek. Ez az érvelés főként azokban a társadalmakban és azokban a történelmi periódusokban állja meg a helyét, ahol és amikor az élettársi kapcsolatok kevésbé elterjedtek. Amikor az élettársi kapcsolat általánossá válik, megváltozik a későbbi házasságra gyakorolt hatása is, és inkább stabilizáló szerepet tölt be.⁹

Magyarországon az 1990 és 2013 között kialakult első párkapcsolatokat vizsgáltuk, mégpedig aszerint, hogy az élettársi kapcsolatok mennyi idő után és milyen arányban alakulnak át házassággá,

⁹Edith Dourleijn – Aart C. Liefbroer: *Unmarried cohabitation and union stability: Testing the role of diffusion using data from 16 European countries.* Demography, Vol. 43, Issue 2, May 2006, 203–221.

¹⁰Földházi Erzsébet:
Válás és szétköltözés.
In Monostori Judit – Őri
Péter – Spéder Zsolt
(szerk.): i. m. 27–41.

illetve azt, hogy a különböző típusú párkapcsolatok — élettársi kapcsolat, élettársi kapcsolatot követő házasság, közvetlen házasság — milyen eséllyel érnek véget válással, illetve szétköltözéssel, a kapcsolat kezdete óta eltelt idő függvényében. Az 1990–2000 és a 2001–2013 között kialakult párkapcsolatokat külön vizsgáltuk, azt feltételezve, hogy a különböző időszakokban kialakult párkapcsolatok más-más jellemzőkkel bírnak a létrejöttük idején fennálló társadalmi-gazdasági helyzet és értékrend különbözősége következtében.¹⁰

Az élettársi kapcsolat kialakulását követő első néhány évben meredeken emelkedik a házasságkötések aránya, majd egy bizonyos szintet elérve már nem növekszik tovább. A rendszerváltást követő tíz évben kialakult élettársi kapcsolatok esetében az ötödik évig tart a töretlen emelkedés: ekkorra a még fennálló élettársi kapcsolatok feléből házasság lesz. Ezt követően jelentősen lelassul a növekedés, és a kapcsolat tizedik évében sem éri még el a 60 százalékot a házasságkötések aránya. A 2000-es évek elejétől jelentős változás történik az élettársi kapcsolatok házasságra váltásában: az 1990–2000 közötti időszakhoz viszonyítva kevésbé meredeken növekszik a házassággá alakuló élettársi kapcsolatok aránya. A kapcsolat kezdetétől számított első öt évben valamivel több mint egyharmaduk esetében következik be a házasságkötés, és még a tizedik évben sem éri a házasságok aránya a 45 százalékot.

**A házasságok és az
élettársi kapcsolatok
felbomlásának esélyei**

Az élettársi kapcsolatok, a közvetlen házasságok és az előzetes együttélést követően kötött házasságok felbomlásának esélye is különböző módon alakul a két vizsgált periódusban. Az 1990–2000 között létrejött közvetlen, illetve előzetes együttélést követően kialakult házasságok válási arányai között alig van különbség: 6–7 százalék a felbontott házasságok aránya az ötödik évben, de még a tizedik évben is csak 15–16 százalékra tehető. Ettől kezdve kicsit nagyobb arányban szűnnek meg az élettársi kapcsolatot követő házasságok. A 2001 és 2013 között kötött házasságoknál változik a kép: az élettársi kapcsolatot követő házasságok lényegesen kisebb arányban bomlanak fel, mint a közvetlen házasságok. A különbség már a kapcsolatok második-harmadik évében megjelenik és fokozatosan növekszik, a tizedik évben öt százalékpontnyi különbséget elérve. Jól látható ebben az esetben az a hatás, amiről a korábbiakban már írtunk, hogy tudniillik a házasságot megelőző együttélésnek a házasság stabilitására gyakorolt hatása függ az adott országban az élettársi kapcsolatok elterjedtségétől: ahol általánosan elterjedtek a házasság nélküli együttélések, ott ezek inkább stabilizáló hatást fejtenek ki a belőlük később kialakuló házasságokra. Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a 2001–2013 közötti első élettársi kapcsolatokból kisebb arányban lesz ugyan házasság, mint az 1990–2000 közötti együttélésekből, azonban ezek a házasságok stabilabbak.

Az élettársi kapcsolatok jóval nagyobb arányban bomlanak fel, mint a házasságok (fontos megjegyezni, hogy itt már csak azokat az élettársi kapcsolatokat vettük figyelembe, amelyekből nem lett a ké-

sőbbiekben házasság, tehát erős szelekciós hatás érvényesül). A két vizsgált periódus közül a későbbiben kialakult élettársi kapcsolatok valamivel bomlékonyabbak. A kapcsolat negyedik évének végére minden harmadik együttélés véget ér. Ezt követően csökken ugyan a szét-költözések dinamikája, de a tizedik év végére az élettársi kapcsolatok több mint felében már nem élnek együtt a felek.

Fontos megjegyezni, hogy a párkapcsolatok három figyelembe vett formája — a közvetlen házasság, az előzetes együttélést követő házasság és az élettársi kapcsolat — felbomlásának tendenciáiban a legfontosabb különbség a házasság és az élettársi kapcsolat között van. Ha a kapcsolat formáján kívül más tényezőket is bevonnánk az elemzésbe, jóval pontosabb képet kaphatnánk a különböző együttélési formák stabilitásáról.

Befejezés

¹¹Kapitány Balázs –
Spéder Zsolt:
Gyermekvállalás.
In Monostori Judit – Őri
Péter – Spéder Zsolt
(szerk.): i. m. 41–57

A családi élet változásai közül elsősorban a párkapcsolatok terén lezajló, az elmúlt évtizedekben Európában és Magyarországon megfigyelhető átalakulással foglalkoztunk. A párkapcsolatok átalakulása azonban a gyermekvállalási szokások változásával párhuzamosan zajlott, összefüggésben az értékek módosulásával — mindezek tárgyalása már meghaladta volna e tanulmány kereteit, fontosnak tartjuk azonban felhívni a figyelmet az e téren zajló folyamatokra, még ha csak röviden is.¹¹

Magyarországon — európai összehasonlításban — igen alacsony a gyermekvállalási hajlandóság: az EU 28 tagállama közül a 21. helyen vagyunk. Egyre későbbi életkorokban vállalnak gyermeket a párok, de ez a halasztási folyamat az utóbbi években nagyon lelassult. A termékenységi arányszámok csak kismértékben emelkednek, ez pedig arra utal, hogy a korábban elhalasztott születéseket későbbi életkorban már csak alacsony arányban pótolják be. 2014-ben a gyermekek csaknem fele házasságon kívül született, már csak a diplomás nőkre jellemző az, hogy elsősorban házasságon belül vállalnak gyermeket. Az első gyermekek többsége ma már házasságon kívül születik, ami azt jelenti, hogy a szülővé válás egyre kevésbé kötődik a házassági állapothoz. A házasságon kívüli gyermekvállalás főként annak köszönhető, hogy egyre több gyermek születik élettársi kapcsolatban élő szülőktől; az egyedülálló anyaként vállalt gyermekek aránya hosszú ideje változatlan, az összes szülés tizedére tehető.

A családdal és a gyermekekkel kapcsolatos értékek is átalakultak: egyre kevesebben gondolják úgy, hogy akik gyermeket szeretnének, azoknak házasságot kellene kötniük, és egyre többen értenek egyet azzal, hogy egy egyedülálló nő is ugyanolyan jól fel tud nevelni egy gyermeket, mint együtt a két szülő. Ezek az értékváltozások azonban viszonylag kismértékűek, és inkább követik a tényleges viselkedésben már bekövetkezett változásokat, mintsem megelőzik azokat.